

Світлана Потапенко (м. Київ)

**Службовці полкових канцелярій Слобідської України
першої половини 1760-х років: чисельність,
персональний і соціальний склад, родинні зв'язки**

Як відомо, Слобідська Україна – історико-етнографічний регіон, що охоплює території теперішніх переважно Харківської, частково Сумської, Луганської, Донецької областей України, Білгородської, Воронежської і Курської областей Російської Федерації. Найяскравішою сторінкою в історії регіону Раннямодерної доби стало функціонування п'яти слобідських козацьких полків – Острогозького, Охтирського, Сумського, Харківського та Ізюмського (за часом утворення)¹. Ці полки було сформовано переселенцями з Наддніпрянської України в межах південного прикордоння Московської держави в другій половині XVII ст. Як і в Гетьманщині, головним урядом кожного слобідського козацького полку була полкова канцелярія, якою керував полковник із полковою старшиною². У першій половині XVIII ст. прошарок місцевої козацької старшини функціонував вже як майже замкнене коло «обраних», які успадкували полковничий і старшинські уряди та земельні багатства³.

У 1733–1735 рр. князем Олексієм Шаховським було проведено реформи на Слобожанщині⁴. Унаслідок цих реформ козацький устрій краю зазнав відчутних деформацій. Зміни серед іншого було спрямовано на звуження повноважень козацької старшини й бюрократизацію управління⁵. Полкові канцелярії було перетворено на складові бюрократичної системи Російської імперії, функціонування яких регулювалося «Генеральним регламентом» Петра I 1720 р.⁶, а судівництво мало здійснюватися відпо-

відно до «Соборного Уложення» та російських законів⁷. При канцеляріях відкрили кріпосні контори для узаконення попередніх і майбутніх операцій із землею, а для прийому й віддачі грошових зборів з козацьких підпомічників й посполитих вводили посади скарбників та рахівників⁸.

Також було унормовано склад службовців полкових канцелярій та визначено механізми їх ротації й оплати праці. Відтепер той чи інший уряд вже не можна було посісти без поступового просування вгору посадовою «лінією» й обов'язкової атестації⁹. Офіційно це звучало так: «В [...] имеющиеся вакансии производит в Военной коллегии по аттестатам за руками полковников с старшиною из трех представленных кандидатов»¹⁰. Атестація проходила раз на рік восени в самій полковій канцелярії у присутності полковника, полкових старшин і сотників наступним чином: якщо звільнялося «місце» в «штаті» (чи, інакше, «комплекті») службовців, то тій особі, яка мала «більше» «старшинство» й «достоїнство» у порівнянні з іншими претендентами (тобто довше служила, не перебувала на час атестації під слідством й загалом відзначилася сумлінністю у виконанні службових обов'язків), видавали «атестат» на цю «вакансію», який своїми підписами засвідчували всі старшини полку. В документі коротко викладали відомості про службу атестованого, зазначали відсутність «пороків», які б перешкоджали її продовженню, й наголошували на його «надійності» стосовно пропонованої посади. Одночасно «в кандидати» подавали ще двох осіб. Атестат своїми підписами засвідчували всі полкові та сотенні старшини полку, й разом з іншою документацією стосовно складу старшинського корпусу його надсилали до Бригадної канцелярії слобідських полків та Военної колегії для остаточного затвердження¹¹.

Питання оплати праці службовців, як і забезпечення самих канцелярій, було врегульовано іменним указом імператриці Анни від 7 червня 1733 р.¹² Службовцям надавалася певна кількість «присяжних дворів», кожен з яких нараховував 50 підпомічників, та грошова плата («денежное жалованье»). Найбільшу кількість «визначених на персоні» дворів одержував полковник – 15, а решта старшин значно менше: обозний – 7, старший полковий

осавул і полковий суддя – по 6, молодший полковий осавул – 4, ротмістр – 5, полкові писарі й хорунжий – по 3. Окрім того, трьом канцеляристам призначали по 1 двору, а трьом канцелярським писарям – 2 двори на всіх. Надання підпомічників не передбачалося для тих, хто служив «зі своїх ґрунтів»: підпрапорних і городових отаманів (які не служили в полковій канцелярії постійно, їх залучали для виконання певних розпоряджень час від часу) та інших «нижніх чинів» (писарчуків, які не входили до штату канцелярії). Однак, виходячи з конкретних обставин, полковник зі старшиною все ж таки могли призначити і їм якусь «підпомігу». Підпомічники повинні були «отправлять партикулярную их работу по прежнему обыкновению, как и владельческие подданные имеют отправлять»¹³. Розпис підпомічників по дворам (їх записували в окремі «іменні відомості») і надання дворів службовцям у кожному полку покладалося на відповідного полковника.

Якщо «присяжні двори» одержували всі полкові старшини, то грошову плату лише окремі: старший полковий писар – 50 карбованців, молодший – 40 карбованців, полковий хорунжий – 25 карбованців. Канцеляристам і канцелярським писарям платили по 10 карбованців (для порівняння, литаврик одержував 20 карбованців, три сурмачі – 20, 18 і 16 карбованців, цирульник – 4 карбованці¹⁴). Передбачалися також кошти «на сургуч, на бумагу, на свечи, на чернила» («на канцелярской расход»¹⁵), а саме: в Сумському Охтирському та Ізюмському полках – по 50 карбованців, в Харківському та Острогозькому – по 25 карбованців¹⁶. Крім того, додаткові кошти на канцелярські витрати надходили від збору із циган (цим збором відав окремий «расходчий»¹⁷).

* * *

Таким був формальний бік функціонування полкових канцелярій Слобідської України до часу скасування полково-сотенного устрою краю, яке відбулось упродовж кінця 1764 – першої половини 1765 рр.¹⁸ Відкритими лишаються питання: хто ж саме служив у цих установах? Яке походження мали службовці? Чи були між ними родинні зв'язки? Відповіді на ці питання стосовно

останніх років існування козацького устрою на Слобожанщині знаходимо в обліково-статистичних джерелах. Такими є «Щорічні списки» слобідських полків 1760–1764 рр. і комплекти супровідних документів до них (рапорти, атестати, чолобитні)¹⁹, «Іменні списки» (I, II) 1765 р.²⁰, «відомості» про «канцелярських служителів» Острогозької і Харківської полкових канцелярій за вересень 1762 р.²¹ (док. 2, 4 Додатку), «відомості» про урядників Ізюмського полку на травневу (док. 5 Додатку)²² й вересневу «третини» 1762 р.²³, список «про дворянство і шляхетство» урядників Острогозького полку червня 1762 р.²⁴, нарешті, реєстри осіб, приведені до присяги імператриці Катерини II в Ізюмському та Харківському полках у вересні 1762 р.

Склад «вищих» службовців полкових канцелярій був таким: полковник; полковий обозний; старший полковий осавул, молодший полковий осавул; полковий суддя; ротмістр; старший полковий писар; молодший полковий писар; полковий хорунжий (за «старшинством» їхніх урядів)²⁵. Таким чином штат «вищих службовців» п'яти полкових канцелярій загалом нараховував 45 осіб. Траплялося, що окремі уряди офіційно лишалися вакантними упродовж кількох років. Приміром, у Сумському полку сотника Івана Подольського було атестовано на посаду молодшого полкового осавула ще 1759 р. (і він виконував відповідні обов'язки), проте атестацію так і не було затверджено²⁶. Подібна ситуація склалася і в Острогозькому полку навколо атестації городового отамана Матвія Лебединського на посаду полкового хорунжого²⁷. Проте якщо в офіційних переліках дані Івана Подольського усе ж таки подавали, то інформацію про Матвія Лебединського вміщували лише «відомості» стосовно атестованих старшин.

Опрацювання переліків полкових старшин за 1762–1765 рр., доводить, що більшість із них мали старшинське походження. Формальним свідченням цього в джерелах є записи «старшинський син» чи «із старшинських дітей». Так, з останнього складу служилої полкової старшини п'яти полків 1765 р.²⁸ нащадками місцевих старшинських родів були 22 особи, а саме: полковий обозний Андрій Самборський, старший полковий осавул Федір Богуславський, молодший полковий осавул Осип Сошальський,

ротмістр Корнилій Капустянський, старший полковий писар Олександр Любицький, полковий хорунжий Степан Адамов в Ізюмському полку²⁹; полковий ротмістр Микола Остаф'єв в Острогозькому полку³⁰; полковий обозний Василь Боярський, полковий суддя Олексій Кобеляцький, старший полковий осавул Андрій Смаковський, полковий ротмістр Афанасій Карпов, старший полковий писар Петро Кардашевський і полковий хорунжий Михайло Ліницький в Охтирському полку³¹; полковник Роман Романов, полковий суддя Олександр Парафіївський, старший полковий осавул Андрій Кондратьєв, на посаді молодшого полкового осавула сотник Іван Подольський, полковий ротмістр Михайло Донець-Захаржевський в Сумському полку³²; полковий обозний Іван Ковалевський, молодший полковий осавул Іван Земборський, молодший полковий осавул Іван Ковалевський, на посаді полкового хорунжого сотник Григорій Квітка в Харківському полку³³. Ще три старшини були нащадками іноземців, які свого часу осіли й урядували на Слобожанщині. Полковник Харківського полку Матвій Куликовський був сином Прокопа Васильовича, який виїхав до Росії 1711 р. разом з іншими представниками молдавської знаті, одержав маєтності на Слобожанщині й був поковником у Харківському полку впродовж 1712–1713 рр.³⁴ Полковник Острогозького полку Степан Тев'яшов був сином бригадира Слобідських полків Івана Івановича й онуком російського служилого стольника, воєводи на Бітюці Івана Івановича, який полковникував в Острогозькому полку в 1704–1725 рр.³⁵ Нарешті, дід полкового обозного Острогозького полку Федора Татарчукова був татарином («из горных татар» чи «ис черкес горских»³⁶), служив полковим хорунжим у Сумському полку («и носил того полку полковое знамя») й доводився хрещеником першому сумському полковнику Герасиму Кондратьєву («от святой купели восприят и усыновлен сумским полковником и российским дворянином Герасимом Кондратьевым, почему-де и писался Федором Герасимовичем»³⁷). Зі старшин Гетьманщини походив старший полковий осавул Харківського полку Максим Горленський (його предки служили старшинами в Чернігівському та Полтавському полках³⁸). Вочевидь, були родинні зв'язки між

ним та молодшим полковим писарем Сумського полку Петром Горленським, який також був «з старшинських дітей»³⁹. Таким чином, на загал 27 осіб з 42 мали старшинське походження.

Нашадки місцевих старшинських родів, як правило, починали службу кар'єру підпрапорними. Причому, досить часто ця служба була лише формальністю для 3–8-річних дітей чи 13–14-річних юнаків і метою її було виключно поступове просування вгору службовими сходами⁴⁰. Атестація на чергову посаду також не вимагала від них особливих «заслуг» й не становила якихось проблем (хіба тільки у випадку міжстаршинських чвар), адже атестували якщо не родичі чи куми, то принаймні добрі знайомі. До того ж, піклування про «своїх» стало на той час вже хорошою традицією в старшинському середовищі⁴¹. Так, полковник Михайло Донець-Захаржевський дістав посаду ротмістра Сумського полку «прямо» з підпрапорних⁴², а службу Осипа Сошальського було «велено» шитати за понесені ним во обученні славно-латинського і німецького мови труда, як он в школу реторику вступил [1]741 году с 7 числа [на той час він мав 17–18 років⁴³ – С. П.], а дійсно в службу вступил в [1]746 году апреля 16 числа – определен Изюмскою полковою канцеляриею подпрапорным» і вже за два роки дістав уряд полкового хорунжого, а через одинадцять (32–33-річним)⁴⁴ – молодшого полкового осавула Изюмського полку⁴⁵. Проте і в когорті нащадків старшинських родів траплялися свої «винятки». Так, чотирнадцятирічний⁴⁶ Федір Богуславський починав з писаря Харківської митниці у 1728 р., потім служив «по ево желанию» сотенним писарем в Сенківській сотні, далі – підпрапорним, в 1730-х рр. служив у «регулярному» Слобідському драгунському полку і лише 1751 р. здобув уряд молодшого, а вже 1762 р., маючи 48 років, – старшого полкового осавула Изюмського полку⁴⁷. А кар'єра Олександра Любицького, як не дивно, була типово «канцелярською»: в 21–22-річному віці⁴⁸ в 1737 р. він вступив на службу канцелярським писарем до полкової канцелярії, за три роки став канцеляристом і прослужив на цій посаді тринадцять років, поки 1753 р. дістав уряд молодшого, а 1756 р. – старшого полкового писаря Изюмського полку⁴⁹.

У той же час єдиним шляхом увійти до старшинських кіл для тих, хто походив з нестаршинського середовища (з козаків, духівництва, тогочасної інтелігенції й дрібних канцелярських службовців) була безпосередня служба від найнижчих сходинок. Таких у переліку 1765 р. нараховуємо 15 осіб. Більшу частину з них (10 осіб) становили вихідці з козацтва: полковник Федір Краснокутський, полковий суддя Семен Любашевський, молодший полковий писар Яків Таранухін в Изюмського полку⁵⁰; старший полковий осавул Гаврило Зайцев, молодший полковий осавул Микита Бутков, старший полковий писар Іван Тимошенко, молодший полковий писар Федір Тимошенко в Острогозькому полку⁵¹; молодший полковий писар Климент Филипович в Охтирському полку⁵²; старший полковий писар Роман Косовцов, полковий хорунжий Ігнат Митюрин у Сумському полку⁵³. Зазвичай, вони починали писарчуками при полковій канцелярії й, долаючи один за одним посадові щаблі, врешті піднімалися до найвищих. Приміром, старший полковий писар Острогозького полку Іван Павлович Тимошенко зробив досить стрімку канцелярську кар'єру: виходець із козаків, він розпочав службу копіїстом при Изюмській полковій канцелярії у 12–13 років⁵⁴ в 1741 р., за чотири роки став підканцеляристом, ще за два – канцеляристом, у 1757 р. посів уряд молодшого і в 1759 р. – старшого полкового писаря⁵⁵. Молодший полковий писар цього ж полку Федір Павлович Тимошенко був старшим братом Івана Павловича⁵⁶ й у двадцятирічному віці⁵⁷ також починав «в Изюмской полковой канцелярии писцом» у 1737 р., за чотири роки став канцеляристом, а в 1759 р. – молодшим полковим писарем⁵⁸. З посади канцелярського писаря в дев'ятнадцятирічному віці⁵⁹ починав й старший полковий писар Сумського полку Роман Косовцов, здолавши далі кар'єрні щаблі канцеляриста й молодшого полкового писаря⁶⁰. Такий же кар'єрний шлях пройшов і молодший полковий писар Изюмського полку Яків Таранухін⁶¹.

Вихідцями з духівництва («священнической сын»⁶²), причому пов'язаними родинними зв'язками, були два старшини в Острогозькому полку: полковник Михайло Іванович Боярський та молодший полковий осавул Юхим Іванович Зашаловський⁶³.

Попри відмінні прізвища, за «Відомостями про старшин та їхніх дітей» вересня 1766–червня 1767 рр. згадані полковник і полковий обозний були братами⁶⁴. Кар'єрні зростання обох були пов'язані зі службою в Слобідському драгунському полку. 15–16-річним юнаком Михайло Боярський починав в Охтирському полку підпрапорним в 1730 р., з 1737 до 1745 рр. був у «регулярній» службі, де дослужився до обер-офіцерського чину поручика, з 1750 р. продовжив полковим обозним Охтирського козацького полку, а з 1759 р. вже полковникував (після скасування полковосотенного устрою Слобідської України служив підполковником в Охтирському гусарському полку)⁶⁵. Юхим Зашаловський у 17–18-річному віці розпочав зі служби канцеляристом в полковій канцелярії того ж 1730 р., потім був підпрапорним, з 1733 до 1737 рр. «пройшов» чини каптенармуса, квартирмейстера й вахмістра згаданого драгунського полку, потім п'ятнадцять років сотникував, аж поки 1762 р. одержав уряд молодшого полкового осавула⁶⁶. З-поміж старшин Охтирського полку вище було названо полкового обозного Василя Боярського. У джерелах зазначено, що він був «старшинской сын»⁶⁷. Фактів, які б доводили родинні зв'язки Василя Боярського з полковником Михайлом Боярським покищо не знайдено, хоча такі зв'язки виглядають дуже імовірними.

З дрібних канцелярських службовців походили ротмістр Харківського полку Іван Нестеров та страший полковий писар цього ж полку Кирило Острозький⁶⁸. Про першого в джерелах зауважено, що він походив «ис подьячих детей», а другий був сином сотенного писаря. Обоє робили канцелярські кар'єри. Так, Іван Нестеров з часу вступу на службу в 1729 р. виконував писарську роботу «при разных комиссиях» (під час перепису підданих у Белгородській та Воронежській губерніях, в канцелярії Комісії Олексія Шаховського в Глухові «у сочинения щетов» – чи не в Генеральній лічильній комісії?) й у полковій канцелярії, 1740 р. дістав уряд полкового писаря, а 1754 р. – ротмістра⁶⁹. Кирило Острозький у свої 11–12 років⁷⁰ починав «писцом» Харківської полкової канцелярії в 1725 р., за вісім років служби став канцеляристом, а ще за двадцять три роки (в 1756 р.) – полковим писарем.

Нарешті, молодшим полковим писарем у Харківського полку «из учителей Харьковской коллегии» служив Іван Романовський⁷¹.

* * *

До штату «нижчих» службовців полкових канцелярій входили три канцеляристи та три канцелярські писарі⁷². «Понад комплект» у кожній полковій канцелярії працювали ще двоє-троє канцеляристів, троє-п'ятеро канцелярських писарів, один чи два підканцеляристи й близько десяти (а то й більше⁷³) «канцелярських писців» («канцелярской писец» чи лише «писец»⁷⁴)⁷⁵. Праця «понадкомплектних» службовців не оплачувалася, проте у «відомостях» інформацію про них подавали разом із «комплетними» службовцями⁷⁶. За обліковими документами Острогозької полкової канцелярії вересня 1762 р. (док. 2 Додатку) кількість «при полковой канцелярии канцеляристов, канцелярских писарей и писцов в штате и сверх штата» становила 18 осіб, з яких у штаті працювали три канцеляристи і три канцелярські писарі, а «понад штат» – ще два канцеляристи, три канцелярські писарі, один підканцелярист й 6* канцелярських писців⁷⁷. Така ж «відомість» Харківської полкової канцелярії (док. 4 Додатку) подає інформацію про 24 службовців, а саме: трьох штатних канцеляристів, двох канцеляристів «на окладе канцелярских писарей» (тобто таких канцеляристів, які перебували на двох штатних посадах канцелярських писарів і отримували відповідну платню), одного штатного канцелярського писаря, двох понадштатних канцеляристів, одного понадштатного канцелярського писаря і п'ятнадцятьох «писців»⁷⁸. У «відомості» про урядників Ізюмського полку від травня того ж року (док. 5 Додатку) вміщено інформацію про трьох штатних і трьох понадштатних канцеляристів, трьох штатних і шістьох понадштатних канцелярських писарів⁷⁹. А реєстр осіб, приведених до присяги імператриці Катерині II в цьому ж полку у вересні 1762 р., згадує серед інших

* У цьому документі походження Данила Соловйова не зазначено. Проте, зважаючи на те, що інформацію про нього вміщено поміж даних інших канцелярських писарів, вважаємо, що він також служив канцелярським писарем (ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 99).

про 25 осіб (без імен), «находящихся при полковой канцелярии для изобучения писать»⁸⁰. Очевидно, в даному випадку мова йде про хлопчаків, які перебуваючи постійно при полковій канцелярії, вчилися канцелярського ремесла й становили резерв для майбутнього поповнення кадрів в установі. Як відомо, такий спосіб опанування професії був характерним для середньовічної цехової традиції⁸¹. В канцелярських установах Російської імперії ця практика була узаконена 36-ою главою «Генеральногерегламенту», яка так і називалась – «О молодых людях для обучения при канцеляриях»⁸². На відміну від інших, цю категорію «службовців» фіксує дуже обмежене коло джерел. По-перше, імена деяких з них зустрічаємо в чолобитних завдяки прикінцевій формулі «Челобитную писал...»⁸³ (що вказує зокрема на спектр їхніх обов'язків у канцелярії). Так, «з-під пера» юнаків⁸⁴ Михайла фон Філерса та Степана Биковцева в Сумській полковій канцелярії в першій половині 1760-х рр. вийшло чимало документів, як свідчить аналіз почерків⁸⁵. По-друге, згадками про службу «при полковой канцелярии у писма» розпочинаються біографії багатьох слобідських старшин, вихідців з нестаршинського середовища, про яких мова йшла вище.

Що стосується соціального походження нижчих службовців полкових канцелярій, то, як зауважено вище, лише окремі представники місцевого питомо старшинського середовища починали кар'єру з цих – не надто принадних для них – сходинок. Хіба що сини окремих сотників служили писарчуками при полкових канцеляріях (згадуваний писарчук Михайло фон Філерс у Сумській полковій канцелярії; штатний канцелярський писар Іван Чеботаревський і канцелярський писець Федір Чеботаревський – в Острогозькій канцелярії⁸⁶), також син молодшого полкового писаря Ізюмського полку вихідця з козаків Якова Таранухіна писарчук Іван⁸⁷. Зустрічаємо кілька згадок про синів підпрапорних («подпрапорныческои сын» чи «ис подпрапорничих детеи»). Такими були понадштатний канцелярський писар Острогозької полкової канцелярії Василь Тертичніков⁸⁸, понадштатний канцелярист Харківської полкової канцелярії Яків Єнісенков і «писець» цієї ж канцелярії Іван Гоптарев⁸⁹.

Натомість таким «шлюзом» вміло користувалися спритні вихідці з нестаршинських кіл. Знову ж пригадавши «службові біографії»⁹⁰ більшості полкових писарів слобідських полків, які були вихідцями з козацтва й досягли своїх урядів, роблячи канцелярські кар'єри, помічаємо, що й серед нижчих службовців слобідських полкових канцелярій першої половини 1760-х рр., абсолютну більшість становили вихідці з козацтва. Так, з-поміж 18 «канцелярських служителів» Острогозької полкової канцелярії 1762 р. 11 осіб були вихідцями з козаків («ис козацких детеи» чи «козацкойсын»): штатні канцеляристи Семен Путилин, Герасим Костиркін, Федір Колтунов, штатний канцелярист Петро Гребенников, понадштатні канцеляристи Петро Железняков і Кириак Тимошенко, понадштатні канцелярські писарі Павло Железняков і Яків Єровенков, понадштатний канцелярист Яків Атанов, понадштатні канцелярські писці Максим Плетенський, Андрій Фирсов⁹¹. З 24 служителів Харківської полкової канцелярії 9 осіб були вихідцями з виборних козаків («из детеи козаचेи службь» чи «с козачих детеи»): штатний канцелярист Іван Пашенков, канцелярист на посаді канцелярського писаря Андрій Сидоренков, штатний канцелярський писар Герасим Артюхов, понадштатний канцелярист Василь Редин, понадштатний канцелярський писар Максим Дехтярев, понадштатні писці Кіндрат Редин, Мартин Цинбалов, Іван Коробкин, Іван Шишкін. Ще четверо понадштатних писців були синами козацьких підпомічників («ис подпомощичих детеи»): Остап Барабашев, Данило Бондарев, Данило Зюбанов, Яків Сакменков. Формально козацьке походження мав і канцелярист Семен Шафоростов – «из ротних писареи в казачую службу выключенных»⁹². Таким чином, 14 осіб мали козацьке походження.

З-поміж понадштатних канцелярських писців Острогозької полкової канцелярії двоє були синами унтер-офіцерів Слобідського драгунського полку: Данило Соловійов та Яків Золотарьов⁹³. Четверо понадштатних канцелярських писців Харківської полкової канцелярії були вихідцями з селян («ис подданства»): Герасим Сливицький, Яким Дибловський, Оліфер Ієвлев, Іван Носачев⁹⁴. Подібне походження мав і канцелярист на посаді канцелярського писаря Іван Мартинов – «слободи Новои Водолаги из жителей»⁹⁵.

Ще один понадштатний писець цієї ж канцелярії Корній Жуков походив із міщан («местечка Тарановки из жителей»)⁹⁶.

Окремої уваги заслуговують ті «служителі» полкових канцелярій, про походження яких зауважено «ис канцелярских детеи» чи «канцеляристов сын». Такими були штатний канцелярський писар Митрофан Путилин в Острогозькій⁹⁷ та штатний канцелярист Дмитро Венецький і писець Іван Редин в Харківській полкових канцеляріях⁹⁸. Справа в тому, що «канцелярські родини» були характерним явищем для середовища службовців полкових канцелярій Слобідської України. Інакше кажучи, канцелярську службу від батьків «успадковували» сини, а кар'єрними шляхами старших братів йшли молодші. Згадаємо хоча би писарчука Ізюмської полкової канцелярії Івана Таранухіна та його батька молодшого полкового писаря Якова Таранухіна⁹⁹, братів полкових писарів Івана та Федора Тимошенкових у Острогозькій полковій канцелярії. У Сумській полковій канцелярії такою «канцелярською родиною» були Биковцеві – штатний канцелярист Остап та його сини штатний канцелярист Данило і писарчук Степан¹⁰⁰. В Охтирській полковій канцелярії з 1744 р. служив штатний канцелярист Олександр Єфим'єв, батько якого Степан був полковим писарем¹⁰¹. У цій же установі штатним канцеляристом служив Андрій Кардашевський – син старшого полкового писаря Охтирського полку Петра Кардашевського¹⁰².

На такому тлі за ономастичними та віковими даними дуже імовірними виглядають родинні зв'язки між штатними канцеляристами Семеном і канцелярським писарем Митрофаном Путилими, понадштатними канцеляристом Петром та канцелярським писарем Павлом Железняковими в Острогозькій полковій канцелярії¹⁰³, понадштатним канцеляристом Василем та писцями Кіндратом й Іваном Рединими в Харківській полковій канцелярії¹⁰⁴, понадштатними канцеляристами Олексієм та Петром Аврамовими в Ізюмській полковій канцелярії¹⁰⁵, канцеляристами Григорієм та Петром Христенками в Сумській полкової канцелярії¹⁰⁶.

Насамкінець поділимося кількома спостереженнями стосовно віку початку служби в полкових канцеляріях. Співставлені нами дані про вік канцелярських службовців та про дати

початку їхньої служби¹⁰⁷ показують, що віковий діапазон початку служби в полкових канцеляріях становив 10–20 років, при цьому середні показники були 12–16 років. Середній вік штатного канцеляриста був близько 25–30 років (тобто не менше 12–15 років хорошого канцелярського вишколу), а полкового старшини – близько 40–50 років.

* * *

Як бачимо, полкові канцелярії Слобідської України в останні роки існування полково-сотенного устрою краю були вже установами, цілком інтегрованими до імперської бюрократичної системи. Це виявлялося не лише у визначеному складі службовців чи фіксованій оплаті їхньої праці, а передовсім в обов'язковій атестації як єдиному способі заміщення вакантних посад. Просування вгору посадовою драбиною, принаймні формальне, ставало необхідним чинником вдалої службової кар'єри. Для представників місцевого питомо старшинського середовища такі умови на загал не були особливою перешкодою, адже найважливіші уряди все одно посідали нащадки найбільш впливових родин. У той же час вихідці з нестаршинських кіл використовували службу в полкових канцеляріях від найнижчих посад як можливість досягти високих урядів і таким чином поліпшити своє соціальне становище. При цьому в окремих родинах канцелярська служба ставала своєрідною сімейною традицією – проторованим батьком чи братом кар'єрним шляхом йшли його сини й брати.

Д о д а т о к

№ 1

1762 р., серпня 22. – Рапорт Острогозької полкової канцелярії стосовно надсилання «відомості» про канцелярських службовців

// арк. 97

785-ом

Получень се нтября 15 д 1762 году

Высородному і высокопочтенному гѣдну
гѣдну брегадиру Дмитрию Антоновичу Банческулу

Із Острогожской полковой канцелярії

Репортъ

Въ силе ордера Вашего высокородия коликое число нѣе при полковой канцеляриі состоитъ канцеляристовъ канцелярских писарей и писцовъ в штатѣ и у них мужеска полу дѣтеи братьевъ и родственниковъ и с каких кто чиновъ в тѣ должности определены и с тѣхъ ихъ братьевъ и родственниковъ какіе доходятъ в казну денежные подати вѣдомость при семъ отправлена.

Судья Ѳедоръ Тагарчуков
Полковой писарь Ѳедоръ Тимошенков

Августа 22¹⁰⁸ дня
1762 году

Канцеляристъ Семень Путилинъ¹⁰⁹

ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 97. Оригінал

№ 2

1762 р., серпень¹¹⁰. – «Відомість» Острогоської полкової канцелярії про канцелярських службовців

// арк. 98

Вѣдомость із Острогоской полковой канцеляриі коликое число нѣе при полковой канцеляриі канцеляристовъ канцелярских писарей і писцовъ в штатѣ и сверхъ штата и сколько у них мужеска полу дѣтеи братьевъ и родственниковъ и ис каких кто чиновъ в тѣ должности определены и с тѣхъ ихъ братьевъ и родственниковъ доходятъ¹¹¹ в казну подати значить под симъ

Состоящих в штатѣ

Число
душъ

Канцеляристъ Семень Путилинъ козацкой сынъ у него дети Андреи 11 лѣтъ Иванъ 3 лѣтъ Петръ дву мѣсецов
родной братъ Ларионъ 32 лѣтъ у него дѣти Лукьянъ 8 Ѳотіи 6 лѣтъ
и того

6

Канцеляристъ Герасимъ Кастиркинъ ис козацкихъ дѣтеи у него дѣти Иванъ 6 Иванъ меншой 2
родной братъ Семень 22 лѣтъ родной дядя Костентинъ 60 у него дѣти Степанъ 30 Козма 13 Иванъ 3 у Степана сынъ Маѣимъ 1 году

другой родной дядя Яковъ 45 лѣтъ у него сынъ Василии 8 племянникъ Иванъ 43 у него дѣти Иванъ 15 Михаила 7 Романъ 4 лѣтъ
и того

14

Канцеляристъ Ѳедоръ Колтуновъ ис козацкихъ дѣтеи свойственниковъ никакихъ не имѣеть

1

Канцелярской писарь Митрофанъ Путилинъ канцеляристовъ синъ состоящихъ за собою сродниковъ никого не имѣеть

1

// адѣ. 98 сѣ. Канцелярской писарь Иванъ Чеботаревскій сотынычѣи сынъ состоящихъ за нимъ родственниковъ никого не имѣеться

1

Канцелярской писарь Петръ Гребенниковъ ис козацкихъ дѣтеи у него дѣти Иванъ 3 Лавренти полутора году двоюродной братъ Аврамъ Бурляевъ 30 у Аврама дѣти Матвеи 7 Степанъ 1 году зять Михаила Краншоченко 25 у него сынъ Тимоѳеи полугоду дядя Яковъ Чичилевъ 70 у него сынъ Иванъ 25 у него братъ Алеѣѣи 28 лѣтъ
и того

11

Сверхъ штату

Канцеляристъ Петръ Желѣзняковъ¹¹² ис козацкихъ дѣтеи у него братья Ромаъ 25 Ѳедоръ 17 Маѣимъ 10 тѣсть Яковъ Толстой 60 у него дети Михаила 30 Тимоѳеи 20 Маѣимъ 10 у Михайлы¹¹³ сынъ Андреи 4 лѣтъ и того

8

Канцелярской писарь Павелъ Желѣзниковъ ис козацкихъ дѣтеи родственниковъ за собою не имѣеть

1

Канцеляристъ Кириакъ Тимошенковъ ис козацкихъ дѣтеи состоящихъ за собою родственниковъ не имѣеть

1

Канцелярской писарь Яковъ Еровенковъ ис козацкихъ дѣтеи у него родной братъ Михаила 27 лѣтъ // адѣ. 99 двоюродный братъ Аврамъ 40 Ѳедоръ¹¹⁴ 35 дядя Козма Киселевъ 28 лѣтъ у него зять Яковъ 30 Данила Чюжковъ 30 у него сынъ Степанъ 6 да шуринъ Данила Шербаковъ 30 у него сынъ Прокоѳеи 9 и того

9

Канцелярской писарь Василии Тертичниковъ подпрапор-
нической сынъ родственниковъ за собою не имѣтъ 1

Подканцеляристъ Яковъ Атановъ іс козацкихъ детей
у него дѣти Аверкий 11 Василии 6 лѣтъ і того 3

Канцелярской писецъ Маѣимъ Плетенской ис казацких
детей
у него дѣти Гаврила 4 Ѳедор 2 лѣтъ родные братья Иванъ 32
у брата дѣти Иванъ 7 Ѳедоръ 4 Ѳедоръ 13 лѣтъ и того 9

Данила Соловьевъ бывшаго слободского драгунского полку
вахмистерской сынъ у него зять родной Алексѣи Ясинской 26
лѣтъ дядя Андреи 29 лѣтъ Гаврила 26 Григорей 20 Марко
18 и того 6

Канцелярской писецъ Ѳедор Чеботаревской¹¹⁵ сотничей
сынъ у него дядя Тимоѳеи Химичевъ у него сынъ Василии
и того 2

Канцелярской писецъ¹¹⁶ Савва Никитин у него родной братъ
Иванъ 24 своякъ Ѳмельянъ Шишковъ 25 у него дѣти
Василии 4 Иванъ году да племянникъ Тимоѳеи 5 лѣтъ и того 5

Канцелярской писецъ¹¹⁷ Андрей Ѳирсовъ // адѣ. 99 сѣ.
ис козацкихъ дѣтей у него братья Кондратъ 18 Яковъ 16
Никита 14 Иванъ 10 лѣтъ і того 4

Канцелярской писецъ Яковъ Золотаревъ бывшаго
слободского драгунского полку уддерь аоциерской сынъ
состоящихъ за собою родственниковъ никого не имѣтъ

С показанных канцелярскихъ свойственниковъ кроме ихъ
детей в казну денежние подати доходятъ равно какъ и с
протчих абывателей

Полковой писарь Ѳедоръ Тимошенков¹¹⁸

ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 98–99 зв.
Оригінал

№ 3

*1762 р., вересня 28. – Рапорт Харківської полкової канцелярії
стосовно надсилання «відомості»
про канцелярських службовців*

// арк. 80
№ 876-м   Полученъ октя бря 9 дня 1762 году
В Брегадную слободскихъ полков канцелярию
Ис Харьковской полковой канцелярии

Репортъ

За силу полученного в оной полковой канцелярии от его высо-
кородия гїдна брегадира Дмитрия Антоновича Банческула ордера
по таковому от его светлости гїдна генераль лейтнанта княз
Константина Антиоховича Кантемира коликое число в Харьковском
полку состоит нїе при полковой канцелярии канцеляристов
канцелярскихъ писарей в штате і сверхъ штата також і писцов и
сколко у нихъ мужеска полу детей братьевъ и родственниковъ¹¹⁹ і с
каких кто чинов в те должности определени росписав каждого
поименно и с показанием летъ в оную Брегадную канцелярию
полковая канцелярия при семь прилагаетъ ведомость а подпомощиков
за оними канцелярскими служителями не состоит.

Полковой асауль Іван Земборский
Полковой писар Іван Романовскій

Сентября 28¹²⁰ дня
1762 году   Канцелярско й писарь
Маѣим Дехтярев¹²¹

ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 80. Оригінал

№ 4

*1762 р., вересень. – «Відомість» Харківської полкової канцелярії
про канцелярських службовців*

// арк. 81

**Вѣдомость коликое число в Харьковском полку состоит нїе при
полковой канцелярії канцеляристов канцлярских писарей в
штате і сверхъ штата також і для писма писцов и сколко у них
мужеска полу детей братьевъ і родственниковъ¹²² и с каких кто**

чиновъ в те должности определены с показаниемъ им леть і и ихъ ихъ братьевъ і родственников доходят ли в казну¹²³ какія денежныя подати или от того ісключены и по какимъ указомъ. Сентября¹²⁴ дня 1762 году

Звание імен	Сколко от роду леть	Ис каких чинов определены	Сколко у них мужеска полу детеи братьевъ і родственников ¹²⁵	Доходят ли в казну какія денежныя подати или от того ісключены
1	2	3	4	5

В Харьковском полку при полковой канцелярии нѣе состоятъ

В штатѣ

Канцеляристы

Сѣмен Шафоростов	35	из ротних писарей в казачую службу	у него братьевъ родних 2 детеи ихъ 2 родственников 15 дѣи а детеи мужеска полу не имеецца	
Дмитрий Венецкий	33	ис канцелярских детеи	у него родственников 3 дѣи	
Иван Пашенков	28	ис козачих детеи	у него детеи мужеска полу син 1 а братьевъ в родственников и подпомощиковъ не состоит	
Канцеляристы ж Андрей Сидоренковъ	26	на окладе канцелярских писарей ис козачих детеи	у него мужеска полу детеи и никаких родственников и подпомощиков кроме престарелого отца не имеецца	

Онѣ братья и родственники состоятъ для вспоможенія в службѣ по опредѣленіямъ полковой канцелярии а из указних зборовъ не ісключены¹²⁶

1	2	3	4	5
Іван Мартиновъ	25	слободи Новои Водолаги из жителеи	у него родственнико в две дѣи а детеи мужеска полу имеецца 1 за отлучкою ево от полку неизвѣстно	Онѣ определени по ордеру его светлости гѣдна генераль лейтнанта князь Колстантина Антиоховича Кантемира
// арк. 81 зв. Канцелярской писар Герасим Арпоховъ Сверхъ штата канцеляристы Василии Рѣдинъ	21	из детеи козачеи службы	у него отецъ престарелой і два брата родние холостъ	
Яков Енисенков находящейся на жалованіе от сотенних писарей	35	ис козачих детеи ис подпрапорничих детеи	у него син ¹²⁸ находится при полковой канцелярии писцом отецъ 1 братьевъ родних 2 их детеи 4 родственников 2 дѣи	
Канцелярской писарь Маѣимъ Дехтяревъ	25	из детеи козачеи службы	у него во вспомогателстве никого не имеецца а о детях ево за не состоянием при полку неизвѣстно	
	18		у него братьевъ родних 3 родственниковъ 2 дѣи ¹²⁹	Онѣ братья и родственники состоятъ для вспоможенія в службѣ по опредѣленіямъ полковой канцелярии а из указних зборовъ не ісключены ¹²⁷

1	2	3	4	5
Писцы Герасим Сливигыцкий которой показываетъ что он Изюмскою полковою канцеляриєю произведенъ подканцеля- ристом токмо в Харковской полковой канцелярии от оной Изюмской полковой канцелярии известия не имеется Кондрать Рединъ	23	с подданства	у него брат 1 родственниковъ 4 дѣти холостъ	
// дѣл. 82 Аким Дибѣловский	23	с подданства	у него родственниковъ две дѣти ¹³⁰ а детей мужеска полу не имеется	
Евстаѣи Барабашевъ	17	с подпомо- щичихъ детей	у него братьевъ родственников и подпомощиков не имеется	
Мартин Цыбаловъ	19	с козачих детей	у него братьевъ родных 5	

Они братья и родственники
состоятъ для вспоможенія в
службѣ по опредѣлениямъ
полковой канцелярии а из
указныхъ сборовъ не исключены¹³¹

1	2	3	4	5
Елиѡеръ Иевлевъ	19	с подданства	у него отецъ 1 а братьевъ родственников не имеется	родственниковъ 1 дѣта
Иван Коробкинъ	21	из детей козачей службы	у него отецъ престарелой 1 и братьевъ 3 дѣти	
Данило Бондаревъ	19	с подпомо- щичихъ детей	у него во вспомога- тельномъ никого не имеется	
Корнѣй Жуков	18	местечка Тарановки из жителей	у него во вспомогательстве никого не имеется	
Данило Зюбановъ	20	ис подпомо- щичихъ детей	у него отецъ престарелой 1 да брат родной 1	
Иван Шишкин	19	из детей козачих	у него отецъ престарелой 1	
Иван Гопьтаревъ	16	ис подпра- порничихъ детей	у него во вспомогательстве никого не имеется	
Иван Носачевъ	19	ис подданства	у него во вспомогательстве никого не имеется	
Яковъ Сакменков ¹³² Иван Редин	16 20	ис подпомо- щичихъ детей ис канцеля- риискихъ детей	у него отецъ 1 и брат 1 у него во вспомогательстве никого не имеется	

Полковой асауль Иванъ Земборский
Полковой писарь Иван Романовскій
Канцелярской писарь Маѣим Дѣхтярев¹³³

ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 81–82. Оригінал.

1762 р., вересень¹³⁴. – Фрагмент «відомості»
 Изюмської полкової канцелярії про старшину,
 канцелярських службовців і козаків полку

// арк. 204

Із Изюмської полкової канцелярії того полку о полковнику полкової и сотенной старшине подпрапорних и протчих чинах кто они именно и сколько кому от роду летъ с которих годовъ мѣвъ и числѣ в службѣ и в настоящих чинах и кто был за что или не былъ в штрафах и наказаниях и грамоти умеютъ или нетъ і кто ж при полку или где в камандирациях с которого времени находятся а о рядових козаках и протчих чинах сколько ихъ всехъ числом в полку ж Изюмскомъ состоїт и с того числа где и с которого времени в камандирациях и других отлучках и за тем при полку на лицо здорових и болних ведомость 1762 году на маискую треть [...]¹³⁵

// адѣ. 228 сѣ. В силѣ имѣвших указов состоявъ- шихся 733 апріля 10 да 743 годов сентября 28 числѣ положено	Чины и имена	От роду лет	В службѣ ис каких чиновъ	В нынѣшнем чину	Грамоти умеютъ или не умеютъ	// адѣ. 229 Кто женат или нетъ детей мужеска полу имеютъ	Где обретаются	Кто былъ за что в штрафах каких или наказа- ниях ¹³⁵
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Михайло Оружинский	36	742 году декабря съ 15 числа с козачих детей	756 году марта съ 13 числа	умеетъ	женатъ детей мужеска полу нетъ	взятъ гдѣном брегадиром Банчесулом при следова- нии его в Москву сего году сентября съ 8 числа	не бывалъ
2.	Маѣим Таранухин	29	751 году генваря зъ 10 числа с козачих детей	758 году феврала зъ 27 числа	умеетъ	женатъ сини Антон б летъ Иван полугоду	при полку	не бывалъ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3.	Андрей Голъковъ	27	752 году генваря съ 4 числа с козачих детей	758 году ноября съ 14 числа	умееть женатъ детей мужеска полу нет	женатъ детей мужеска полу нет	при полку	не бивал
Сверхъ комплекта канцеляристи ж								
4.	Андрей Сумецъ	23	756 году генваря съ 5 числа с козачих детей	758 году ноября съ 11 числа	умееть женатъ детей мужеска полу нет	женатъ детей мужеска полу нет	при полку	не бивал
// арк. 229 зв.								
5.	Алеѣй Аврамов	21	757 году сентября зь 28 числа с козачих детей	760 году июня зъ 29 числа	умееть холостъ	холостъ	при полку	не бивалъ
// арк. 230								
6.	Петръ Аврамов	23	757 году сентября зь 28 числа с козачих детей	760 году декабря зъ 18 числа	умееть женатъ детей мужеска полу нетъ	женатъ детей мужеска полу нетъ	при полку	не бивалъ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Состоящие в комплекте канцелярские писарѣ								
1.	Герасим Котляровъ	23	756 году сентября зь 7 числа с козачих детей	758 году феврала зъ 26 числа	умееть женатъ холостъ	женатъ сын бедор году	при полку	не бывалъ
2.	Тимофей Пирятинский	22	755 году сентября зь 7 числа с козачих детей	758 году ноября зъ 14 числа	умееть холостъ	холостъ	при полку	не бивал
3.	Радион Сумский	27	758 году феврала зъ 26 числа из малоросиянь	758 году ноября съ 14 числа	умееть холостъ	холостъ	при полку	не бивалъ
// арк. 230 зв.								
Сверхкомплекта канцелярские писарѣ								
4.	Динисъ Яеинский	30	751 году марта съ 5 числа с козачих детей	759 году априля зъ 8 числа	умееть женатъ сын Алеѣй полу году	женатъ сын Алеѣй полу году	при полку	не бивалъ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
5.	Захарий Нестеренко	20	760 году декабря зъ 19 числа з градских служителей	760 году декабря зъ 19 числа	умеет мужеска полу нетъ	женаг дѣтей при полку	не бивал	
6.	Иван Индиков	16	761 году ноября сь 15 числа с коза- чих дѣтей	761 году ноября сь 15 числа	умеет холость	при полку	не биваль	
7.	Павѣл Жуковъ	19	758 году ноября зъ 23 числа с козачих дѣтей	762 году мая зъ 8 числа	умеет холость	при полку	не биваль	
8.	Иван Таранухин	11	762 году июня зъ 28 числа з стар- шинских дѣтей	762 году июня зъ 28 числа	умеет холость	при полку	не биваль	
9.	Демян Гришков	18	762 году июля зъ 18 числа с коза- чих дѣтей	762 году июля зъ 18 числа	умеет холость	при полку	не биваль	

[...] ¹³⁷

ЦДДА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 228 зв.–231. Оригінал.

¹ Данилевич В. Е. Время образования Слободских черкасских полков // Сборник статей, посвященных В. О. Ключевскому – М., 1901. – С. 633–639; Маслійчук В. Л. Генеза та еволюція слобідського козацтва // Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Ред. кол.: В. А. Смолій (відп. ред.), О. А. Бачинська, А. О. Гурбик та ін. – Т. 1. – К., 2007. – С. 632–638.

² Филарет (Гумелевський). Отделение III. Уезды Ахтырский, Богодуховский, Сумский и Лебединский // *Его же*. Историко-статистическое описание Харьковской епархии. – М., 1857. – С. 281; Срезневский И. И. Историческое обозрение гражданского устройства Слободской Украины со времени ее заселения до преобразования в Харьковскую губернию. – Х., 1883. – С. 8; Маслійчук В. Л. Генеза та еволюція слобідського козацтва – С. 639–643; Маслійчук В. Л. Козацька старшина Харківського Слобідського полку 1654–1706 рр. – Х., 1999. – С. 31–46.

³ Маслійчук В. Л. Козацька старшина слобідських полків XVII–XVIII ст.: «родинний клан» та досягнення соціального статусу // *Його ж*. Провінція на перехресті культур Дослідження з історії Слобідської України XVII–XIX ст. – Х., 2007. – С. 76–103.

⁴ Маслійчук В. Л. Радикальна реформа і старий звичай (Князь Олексій Шаховський та реформування слобідських полків) // *Його ж*. Провінція на перехресті культур. – Х., 2007. – С. 105–140.

⁵ Там само. – С. 135.

⁶ Полное собрание законов Российской империи (далі – ПСЗ). – СПб, 1830. – Т. VI. – С. 111–160.

⁷ Срезневский И. И. Историческое обозрение... – С. 16; Маслійчук В. Л. Радикальна реформа і старий звичай... – С. 135.

⁸ ПСЗ. – Т. IX. – С. 158.

⁹ Там само. – С. 159; Маслійчук В. Л. Радикальна реформа і старий звичай... – С. 130–132.

¹⁰ ПСЗ. – Т. IX. – С. 159.

¹¹ Еліта Слобідської України. Списки козацької старшини 60-х років XVIII ст. / Упорядк. *Потаненко С.* – Х., 2008. – С. 17–19, 74; також Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДДА у Києві). – Ф. 1721. – Оп. 1. – Спр. 225. – Арк. 7–18зв.; Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 27–32зв., 38–100зв., 156–182зв., 200–267зв.

¹² ПСЗ. – Т. IX. – С. 156–157.

¹³ Там само. – С. 156.

¹⁴ Там само. – С. 157.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само. Цікавий документ про кошти на «канцелярской расход и с циганского збору [...] на покупку бумаги, сургуча, свечь, ниток и

протчого», надходження яких з Белгородської губернської канцелярії мав забезпечити «расходчик канцелярист Калиновский», зберігся у фонді Харківської полкової канцелярії: ЦДІА у Києві. – Ф. 1725. – Оп. 1. – Спр. 998. – Арк. 2–3.

¹⁸ ПСЗ. – Т. XVI. – С. 1003–1007; Т. XVII. – С. 74–75, 77, 133–136, 181–189, 194–195.

¹⁹ ЦДІА у Києві. – Ф. 1721. – Оп. 1. – Спр. 225. – Арк. 7–15; Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 95. – 288 арк.; Еліта Слобідської України... – С. 16–27, 41–163.

²⁰ Еліта Слобідської України... – С. 28–34, 164–290.

²¹ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 97, 98–99зв.; Спр. 20. – Арк. 80, 81–82.

²² Там само. – Спр. 20. – Арк. 228зв.–231.

²³ Там само. – Спр. 28. – Арк. 86–87зв.

²⁴ Там само. – Спр. 20. – Арк. 62–67.

²⁵ Еліта Слобідської України... – С. 18–19.

²⁶ Там само. – С. 49, 147, 192.

²⁷ Там само. – С. 72, 74.

²⁸ За основу наших розрахунків і подальшого аналізу беремо останній повний перелік полковників та полкових старшин п'яти слобідських полків, уміщений в «Іменних списках» (I, II) квітня–червня 1765 р. (Еліта Слобідської України... – С. 28–34, 164–167, 189–195, 213–217, 245–249, 262–266). Відповідно до цих документів Острогоському полку служили полковник полковий суддя старший і молодший полкові осавули, полковий ротмістр, старший і молодший полковий писарі (7 осіб); в Сумському – полковник полковий суддя старший полковий осавул сотник на посаді молодшого полкового осавула, полковий ротмістр, старший і молодший полкові писарі, полковий хорунжий (8 осіб); в Ізюмському – полковий обозний, полковий суддя старший і молодший полкові осавули, полковий ротмістр, старший і молодший полкові писарі, полковий хорунжий (8 осіб); в Харківському – полковник полковий обозний, старший і два молодші полкові осавули, полковий ротмістр, старший і молодший полкові писарі, сотник на посаді полкового хорунжого (9 осіб); в Охтирському – полковник полковий обозний, полковий суддя старший і молодший полкові осавули, полковий ротмістр, старший і молодший полкові писарі, полковий хорунжий (9 осіб). Тож до «Іменних списків» внесено дані 41 особи. Проте, до переліку старшин Ізюмського полку не вміщено інформацію про полковника Федора Краснокутського який на час укладання списків перебував у Санкт-Петербурзі (Маслійчук В. Л. Федір Хомич Краснокутський – представник старшинського прошарку Слобідських полків XVIII ст. // *Його ж.* Провінція на перехресті культур... – С. 246–255;

Теличенко І. Протест слободської старшини проти реформи 1765 г. // *Киевская старина.* – К., 1880. – № 2. – С. 244–270). Таким чином, ми будемо відштовхуватися від даних 42 осіб.

²⁹ Там само. – С. 213–217.

³⁰ Там само. – С. 166.

³¹ Там само. – С. 263–266.

³² Там само. – С. 190–194.

³³ Там само. – С. 245–249.

³⁴ Маслійчук В. Л. Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII – першої третини XVIII ст. – Х., 2003. – С. 164.

³⁵ Там само. – С. 162.

³⁶ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 62; Еліта Слобідської України... – С. 420.

³⁷ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 62.

³⁸ Стосовно походження Максима Горленського маємо таку згадку в джерелі: «Предки ево вышли с Полской области из Минского повету – дед Самойло служил в Малороссии в Черниговском полку значковым товарищем, а отец – в Полтавском полку сотником» (Еліта Слобідської України... – С. 442). Наші спроби ідентифікувати цих осіб з представниками роду Горленків поки що не увінчались успіхом (Модзалевский В. Малороссийский родословник – К., 1908. – Т. 1: А–Д. – С. 303–327; Кривошея В. В. Персональний склад та генеалогія української козацької старшини (1648–1782 рр.): Дис... д-ра іст. наук Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України – К., 2005. – С. 782–791.).

³⁹ Еліта Слобідської України... – С. 194.

⁴⁰ Там само. – С. 21–22.

⁴¹ «Турботу» про «своїх» у старшинському середовищі Слобідської України другої половини XVII–XVIII ст. досліджено В. Маслійчуком Докладніше див.: Маслійчук В. Л. Козацька старшина слобідських полків XVII–XVIII ст.: «родинний клан»... – С. 76–103.

⁴² Еліта Слобідської України... – С. 192.

⁴³ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 205зв.–206; Спр. 28. – Арк. 87зв.–88.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Еліта Слобідської України... – С. 215.

⁴⁶ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 204зв.–205; Спр. 28. – Арк. 87зв.–88.

⁴⁷ Еліта Слобідської України... – С. 214.

⁴⁸ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 205зв.–206; Спр. 28. – Арк. 87зв.–88.

- ⁴⁹ Еліта Слобідської України.. – С. 216.
- ⁵⁰ *Маслійчук В. Л.* Федір Хомич Краснокутський – представник старшинського прошарку Слобідських полків XVIII ст. // *Його ж.* Провінція на перехресті культур.. – С. 246; Еліта Слобідської України.. – С. 214, 217.
- ⁵¹ Еліта Слобідської України.. – С. 165–167.
- ⁵² Там само. – С. 266.
- ⁵³ Там само. – С. 193, 195.
- ⁵⁴ Там само. – С. 427.
- ⁵⁵ Там само. – С. 167, 427.
- ⁵⁶ Там само. – С. 427.
- ⁵⁷ Там само.
- ⁵⁸ Там само. – С. 167, 427.
- ⁵⁹ Там само. – С. 366.
- ⁶⁰ Там само. – С. 193, 366.
- ⁶¹ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 206зв. –207; Спр. 28. – Арк. 88зв. –89; Еліта Слобідської України.. – С. 217.
- ⁶² Еліта Слобідської України.. – С. 262, 264–265.
- ⁶³ Там само. – С. 262–265.
- ⁶⁴ Там само. – С. 387–388.
- ⁶⁵ Там само. – С. 262, 387.
- ⁶⁶ Там само. – С. 264–265, 388.
- ⁶⁷ Там само. – С. 263.
- ⁶⁸ Там само. – С. 248–249, 446.
- ⁶⁹ Там само. – С. 248.
- ⁷⁰ Там само. – С. 249, 446.
- ⁷¹ Там само. – С. 249.
- ⁷² ПСЗ. – Т. IX. – С. 156; ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 98; Спр. 20. – Арк. 81–81 зв., 228зв. –231.
- ⁷³ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 81зв.–82.
- ⁷⁴ Там само. – Спр. 1. – Арк. 98зв.–99зв.; Спр. 20. – Арк. 81зв.
- ⁷⁵ Там само. – Спр. 1. – Арк. 98–99 зв.; Спр. 20. – Арк. 81–82, 228зв.–231; Спр. 28. – Арк. 108зв.–110.
- ⁷⁶ Там само.
- ⁷⁷ Там само. – Арк. 98–99 зв.
- ⁷⁸ Там само. – Спр. 20. – Арк. 81–82.
- ⁷⁹ Там само. – Арк. 228 зв.–231.
- ⁸⁰ Там само. – Спр. 2. – Арк. 15 зв.
- ⁸¹ *Яковенко Н. М.* Пародії і жарти в актових книгах Житомира та Луцька першої половини XVII ст. // *Український археографічний щорічник (Нова серія).* – К., 1993. – Вип. 2. – С. 162.

- ⁸² ПСЗ. – Т. IX. – С. 154.
- ⁸³ Еліта Слобідської України.. – С. 24.
- ⁸⁴ Михайло фон Філерс на межі 1765–1766 рр. мав 17 років (ЦДІА у Києві. – Ф. 1710. – Оп. 2. – Спр. 116. – Арк. 5), а Степан Биковцев був молодшим братом Данила Биковцева, який у 1764 р. мав 25 років (Там само. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 83. – Арк. 6 зв.). Докладніше про цих осіб див.: Еліта Слобідської України.. – С. 11–12.
- ⁸⁵ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 19–19зв.; Спр. 83. – Арк. 49–49зв., 66–66зв.; Спр. 84. – Арк. 30, 40, 50–50зв., 69.
- ⁸⁶ Там само. – Спр. 1. – Арк. 98зв.–99.
- ⁸⁷ Там само. – Арк. 230зв.; Ф. 1710. – Оп. 2. – Спр. 115. – Арк. 86зв.
- ⁸⁸ Там само. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 99.
- ⁸⁹ Там само. – Спр. 20. – Арк. 81зв.–82.
- ⁹⁰ Російська дослідниця В. Фаїзова застосовує цей термін стосовно даних про службодворян (*Фаїзова В. И.* «Манифест о вольности» и служба дворянства в XVIII столетии – М., 1999. – С. 21). Ми послуговуємося ним для позначення даних про службу козацьких старшин.
- ⁹¹ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 98–99 зв.
- ⁹² Там само. – Спр. 20. – Арк. 81–82.
- ⁹³ Там само. – Спр. 1. – Арк. 99–99зв.
- ⁹⁴ Там само. – Спр. 20. – Арк. 82.
- ⁹⁵ Там само. – Арк. 81.
- ⁹⁶ Там само. – Арк. 82.
- ⁹⁷ Там само. – Спр. 1. – Арк. 98.
- ⁹⁸ Там само. – Спр. 20. – Арк. 81, 82.
- ⁹⁹ У 1762 р. в Ізюмській полковій канцелярії працював також штатний канцелярист двадцятидев'ятирічний Максим Таранухін. Оскільки Яків Таранухін на той час мав 40 років, не виключено, що Максим був його молодшим братом (ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 206зв.–207, 228зв.–229.).
- ¹⁰⁰ Докладніше про цю родину див.: Еліта Слобідської України.. – С. 11, 12, 161.
- ¹⁰¹ У чолобитній про відставку, поданій 1764 р., Олександр Єфим'єв зазначав: «С пришлого 744 году ноября 20 дня за долговременно продолжаемое в Ахтирском полку умершаго отца моего полкового писаря Степана Ефимьева служби разсмотрением бывшего тогда полкового командира [Ивана Лесевицкого – С.П.] определен я вышемянованный в полковую канцелярию канцелярским писарем...» (ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 27).

¹⁰² Еліта Слобідської України... – С. 90; 306. Після скасування полково-сотенного устрою Слобожанщини Андрій продовжив службу полковим писарем в Ізюмському гусарському полку (Там само. – С. 306).

¹⁰³ ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 98–98зв.

¹⁰⁴ Там само. – Спр. 20. – Арк. 81зв.–82.

¹⁰⁵ Там само. – Арк. 229зв.

¹⁰⁶ Еліта Слобідської України... – С. 160–161.

¹⁰⁷ Інформацію про вік полкових старшин та їхніх дітей містять «відомості» про урядників Ізюмського полку на травневу й вересневу «третини» 1762 р. (ЦДІА у Києві. – Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 228зв.–231; Спр. 28. – Арк. 86–87зв.), список «про дворянство і шляхетство» урядників Острогозького полку червня 1762 р. (Там само. – Спр. 20. – Арк. 62–67) та «Відомості про старшин та їхніх дітей» вересня 1766–червня 1767 рр. (Там само. – Ф. 1710. – Оп. 2. – Спр. 115. – 108 арк.; Спр. 116. – 112 арк.).

¹⁰⁸ Число написано світлішим чорнилом (таким, як текст документа № 2).

¹⁰⁹ Особисті підписи.

¹¹⁰ Датовано за відповідним рапортом (документ № 1).

¹¹¹ «я» виправлено з іншої літери.

¹¹² «Желѣзня» написано на місці витертого.

¹¹³ «ы» виправлено з «а».

¹¹⁴ Слово написано на місці витертого.

¹¹⁵ Другу «о» виправлено з іншої літери.

¹¹⁶ «с» наведено.

¹¹⁷ «ецъ» написано на місці витертого.

¹¹⁸ Особистий підпис. Документ скріплено: «Канцеляристь Семень Путилинъ».

¹¹⁹ «и родствѣнныковъ» написано на місці витертого.

¹²⁰ Число написано світлішим чорнилом (таким, як текст документа № 4).

¹²¹ Особисті підписи.

¹²² «енныковъ» написано на місці витертого.

¹²³ «у» наведено.

¹²⁴ Число не проставлено.

¹²⁵ Далі витерто «и подпомощиковъ».

¹²⁶ Запис стосується всіх писців від Семена Шафоростова до Андрія Сидоренкова включно.

¹²⁷ Запис стосується всіх осіб від Герасима Артюхова до Кіндрата Редина включно.

¹²⁸ Цифру написано на місці витертого.

¹²⁹ Далі витерто слово.

¹³⁰ «две дѣи» написано на місці витертого «и подпомощиковъ».

¹³¹ Запис стосується всіх осіб від Якіма Дибловського до Івана Редина включно.

¹³² «е» наведено.

¹³³ Особисті підписи.

¹³⁴ Хоча в назві самого документу, зазначено, що його підготовлено «на маскую третью», проте супровідний рапорт датовано 3 вересням 1762 р. (Ф. 1817. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 203 зв.) і «відомість» відклалася поміж документів за вересень-жовтень 1762 р.

¹³⁵ Опущено початок «відомості» з інформацією про полкових і сотенних старшин Ізюмського полку та підпрапорних.

¹³⁶ «Відомість» має ще одну – останню – рубрику «Каким случаем убили». Однак, зважаючи на те, що в даному фрагменті в цій рубриці немає жодного запису, в публікації ми її опустили.

¹³⁷ Опущено заключну частину «відомості» стосовно «разних нижних чинов в Изюмском полку».